

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РАДІОТЕХНІЧНИЙ ТЕХНІКУМ

 ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова приймальної комісії
Директор технікуму

К.М.Стрюк

« 6 » Березня 2018р.

ПРОГРАМА ВСТУПНИХ ВИПРОБУВАНЬ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Для абітурієнтів при вступі на I курс на основі базової
загальної середньої освіти**

Харків 2018

ЗМІСТ

I Пояснювальна записка

II Методика проведення вступного диктанту з української мови

III Програма з української мови. Методичні рекомендації.

IV Критерії оцінювання письмових робіт (диктант)

V Практичні поради абітурієнтам

VI Зразки диктантів для вступного екзамену

VII Список рекомендованої літератури

І ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з української мови для вступників до Харківського радіотехнічного технікуму на основі базової (9 класів) загальної середньої освіти складена відповідно до діючої навчальної програми з дисципліни « Українська мова для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» та Програми вступних випробувань до вищих навчальних закладів України.

Українська мова з відродженням України набула статусу державної. Це зумовило розширення її функцій у суспільстві. Тому кожен громадянин держави, незалежно від фаху, мусить досконало знати українську літературну мову, її норми, серед яких особливе місце займає правопис.

Готуючись до вступу, абітурієнти повинні усвідомлювати, що мова належить до найважливіших ознак людини. Випускник середньої школи – це вже зрілий громадянин нашої держави. Однією з ознак його зрілості є володіння рідною мовою, що засвідчує глибину його духовної культури. Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності вступника є текстові диктанти.

Мета вступного диктанту – перевірити рівень орфографічної та пунктуаційної грамотності вступників, рівень сформованих умінь і навичок.

Завдання вступного диктанту – перевірити уміння вступників правильно писати слова на вивчені орфографічні правила і словникові слова, визначені для запам'ятовування; вміння використовувати розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації, належним чином оформлювати роботу.

Диктанти для вступних іспитів з української мови підготовані з урахуванням вимог чинної програми з української мови та Державного освітнього стандарту з української мови.

Для написання вступного диктанту відводиться одна астрономічна година. Для проведення вступного випробування у формі диктанту використовується текст, доступний для учнів 9 класу, обсягом 160–180 слів.

При підготовці тексту диктанту реалізуються такі вимоги :

- цілісність і завершеність тексту, зрозумілість і доступність його змісту абітурієнтам;
- насиченість тексту орфограммами й пунктограммами, відповідно до діючої програми;

- відображення в текстах основних тенденцій розвитку сучасної української мови, відповідність її нормам;
- диктант є зв'язним текстом із творів художньої літератури, науково
- публіцистичних статей;
- текст має значний виховний та пізнавальний потенціал, забезпечує реалізацію культурологічного принципу навчання української мови.

II МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Для вступного диктанту добираються тексти, максимально насичені вивченими орфограмами й пунктограмами. За метою висловлювання це можуть бути тексти-розповіді, описи чи міркування. Проте частіше це текстикомбінованого типу, в яких органічно поєднуються елементи всіх типів з монологічною і діалогічною формою викладу.

Методика проведення вступного диктанту включає такі обов'язкові етапи:

- читання екзаменатором тексту диктанту в цілому;
- проведення лексико-семантичної роботи;
- виразне читання кожного речення зокрема - абітурієнти повинні на слух сприйняти інтонаційний малюнок його;
- читання речення логічно виділеними частинами (двічі кожному);
- перерхитування викладачем речення в цілому - абітурієнти остаточно визначаються в пунктуації речення;
- роботи здаються вступниками одразу ж після перевірки за викладачем.

Після запису абітурієнтами тексту диктанту не можна залишати роботи для самостійної перевірки. Психологічно це обгрунтовується так: у ході написання тексту увага абітурієнтів максимально концентрується, загострюється слух, активізується довільна пам'ять (пригадується необхідний лінгвістичний матеріал), а вже під час самоперевірки розумова напруга спадає (і це цілком природно!), закрадаються сумніви, непевність у написанні і в результаті - правильне написання найчастіше виправляється на неправильне.

Важливе значення для успішного написання контрольного диктанту має рівень оперативної пам'яті вступника - уміння утримувати і відповідно відтворювати на письмі по ходу диктування фрази, логічні частини тексту.

Нерозвинена оперативна пам'ять збиває з колективного ритму письма, спонукає до перепитування, заглядання у всебіч і врешті спричинює відставання.

Розвитку оперативної пам'яті приділяється увага у процесі проведення навчально-тренувальної роботи, зокрема застосування таких методичних прийомів, як вільні диктанти, перекази, навчальні диктанти, письмо по пам'яті тощо.

III ПРОГРАМА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Системна підготовка абітурієнтів до вступного іспиту з української мови має здійснюватися шляхом систематизації та поглиблення знань і вмінь з української мови, набутих у базовій школі. Така робота може бути ефективною за умови повторення матеріалу з предмету за такими розділами: Фонетика. Лексика. Будова слова. Словотвір. Морфологія. Синтаксис. Пунктуація. В цих розділах розміщено орфографічні правила у відповідності до фонетичного і морфологічного принципів правопису. Слід зазначити, що наявність прикладів до теоретичного матеріалу та орфографічних і пунктуаційних правил зробить повторення більш ефективним.

Готуючись до вступного іспиту, абітурієнт повинен засвоїти матеріал за розділами програми:

Фонетика. Графіка.

Абітурієнт повинен знати:

Що вивчає фонетика? Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які, дзвінкі й глухі. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв *я, ю, є, і, у*. Склад. Складоподіл. Наголос, наголошені й ненаголошені склади. Уподібнення приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків. Основні випадки чергування *у-в, і-й*.

Абітурієнт повинен вміти:

Визначати в словах голосні, тверді і м'які, дзвінкі й глухі приголосні, ненаголошені й наголошені голосні; ділити слово на склади; визначати звукове значення букв у слові. Визначати місце букв в алфавіті, розташовувати слова за алфавітом; розпізнавати явища уподібнення приголосних звуків, спрощення в групах приголосних, основні випадки чергування голосних і приголосних звуків чергування *у-в, і-й*.

Орфографія.

Абітурієнт повинен знати:

Правопис літер, що позначають ненаголошені голосні [e], [и], [o] в коренях слів. Спрощення в групах приголосних. Сполучення *йо, ьо*. Правила

вживання м'якого знака. Правила вживання апострофа. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних і збігу однакових приголосних звуків. Правопис префіксів і суфіксів. Позначення чергування приголосних звуків на письмі. Правопис великої літери. Лапки у власних назвах. Написання слів іншомовного походження. Основні правила переносу слів з рядка в рядок. Написання складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові, прізвищ. Правопис відмінкових закінчень іменників, прикметників. Правопис **н** та **нн** у прикметниках і дієприкметниках, не з різними частинами мови. Особливості написання числівників. Написання окремо (сполучень прислівникового типу), разом і через дефіс (прислівників, службових частин мови, вигуків).

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати вивчені орфограми й пояснювати їх за допомогою правил; правильно писати слова з вивченими орфограмами, знаходити й виправляти орфографічні помилки на вивчені правила.

Орфоепія.

Абітурієнт повинен знати:

Відображення вимови голосних (наголошених і ненаголошених) через фонетичну транскрипцію.

Відображення вимови приголосних звуків:

- 1) [дж], [дз], [дз];
- 2) [г]
- 3) [ж], [ч], [ш], [дж];
- 4) груп приголосних (уподібнення, спрощення);
- 5) м'яких приголосних;
- 6) подовження

Вимова слів з апострофом.

Абітурієнт повинен вміти:

Визначати особливості вимови голосних і приголосних звуків, наголошувати слова відповідно до орфоепічних норм.

Лексикологія. Фразеологія. (оглядова)

Абітурієнт повинен знати:

Лексикологія як учення про слово. Ознаки слова як мовної одиниці. Лексичне значення слова. Багатозначні й однозначні слова. Пряме та переносне значення слова. Омоніми. Синоніми. Антоніми. Лексика української мови за походженням. Власне українська лексика. Лексичні запозичення з інших мов. Загальноновживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика. Терміни. Лексика української мови з погляду активного й пасивного вживання. Застарілі й нові слова. Нейтральна й емоційно забарвлена лексика. Поняття про стійкі сполуки слів і вирази. Фразеологізми. Приказки, прислів'я, афоризми.

Абітурієнт повинен вміти:

Пояснювати лексичні значення слів; добирати до слів синоніми й антоніми та використовувати їх у мовленні; вживати слова в переносному значенні. Знаходити в тексті й доречно використовувати в мовленні вивчені групи слів; пояснювати значення фразеологізмів, приказок, прислів'їв, крилатих висловів, правильно й комунікативно доцільно використовувати їх у мовленні.

Будова слова. Словотвір.

Абітурієнт повинен знати:

Будова слова. Основа слова й закінчення. Значущі частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення. Словотвір. Твірні основи при словотворенні. Основа похідна й непохідна. Основні способи словотворення в українській мові: префіксальний, префіксально-суфіксальний, суфіксальний, без суфіксальний, складання слів або основ, перехід з однієї частини мови в іншу. Складні слова. Способи їх творення. Сполучні голосні [o], [e] у складних словах.

Абітурієнт повинен вміти:

Відділяти закінчення слів від основи, членувати основу на значущі частини, добирати спільнокореневі слова, слова з однаковими префіксами й суфіксами; розрізняти форми слова й спільнокореневі слова, правильно вживати їх у мовленні; визначати спосіб творення слів.

Морфологія. Іменник.

Абітурієнт повинен знати:

Морфологія як розділ мовознавчої науки про частини мови. Іменник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники власні та загальні, істоти й неістоти. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах. Іменники, що мають лише форму однини або лише форму множини. Відмінки іменників. Відміни іменників: перша, друга, третя, четверта. Поділ іменників першої та другої відмін на групи. Особливості вживання та написання відмінкових форм. Букви -а(-я), -у(-ю) в закінченнях іменників другої відміни. Відмінювання іменників, що мають лише форму множини. Невідмінювані іменники в українській мові. Написання і відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати іменники, визначати їх загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, належність іменників до певної групи за їх лексичним значенням, уживаністю в мовленні; визначати основні способи творення іменників; правильно відмінювати іменники, відрізнити правильні форми іменників від помилкових; використовувати іменники в мовленні, послуговуючись їх виражальними можливостями.

Морфологія. Прикметник.

Абітурієнт повинен знати:

Прикметник як частина мови: значення, морфологічні, ознаки, синтаксична роль. Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні та присвійні. Якісні прикметники. Ступені порівняння якісних прикметників: вищий і найвищий, способи їх творення (проста й складена форми). Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Особливості відмінювання прикметників (тверда й м'яка групи)

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати прикметники, визначати їх загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль; розряди прикметників за значенням, ступені порівняння якісних прикметників; основні способи творення відносних і присвійних прикметників; відмінювання прикметників; відрізнити правильні форми прикметників від помилкових

Морфологія. Числівник.

Абітурієнт повинен знати:

Числівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди числівників за значенням: кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) й порядкові. Групи числівників за будовою: прості, складні й складені. Типи відмінювання кількісних числівників:

- 1) один, одна;
- 2) два, три, чотири;
- 3) від п'яти до двадцяти, тридцять, п'ятдесят... вісімдесят;
- 4) сорок, дев'яносто, сто;
- 5) двісті – дев'ятсот;
- 6) нуль, тисяча, мільйон, мільярд;
- 7) збірні;

Порядкові числівники, особливості їх відмінювання

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати числівники, визначати їхнє загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, розряди числівників за значенням, основні способи їх творення, відмінювання; відрізнити правильні форми числівників від помилкових; добирати потрібні форми числівників і використовувати їх у мовленні; визначати сполучуваність числівників з іменниками.

Морфологія. Займенник.

Абітурієнт повинен знати:

Займенник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Співвіднесеність займенників з іменниками, прикметниками й числівниками. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питальні, відносні, неозначені, заперечні. Особливості їх відмінювання. Творення й правопис неозначених і заперечних займенників.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати займенники, визначати їх загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, розряди займенників за значенням, основні способи їх творення, відмінювання; відрізнити правильні форми займенників від помилкових, правильно добирати погрібні форми займенників і використовувати їх у мовленні. Особливості вживання займенників у мовленні.

Морфологія. Дієслово.

Абітурієнт повинен знати:

Дієслово як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані (дієприкметник) і незмінні (інфінітив, дієприслівник, форми на -но, -то). Безособові дієслова. Види дієслів: доконаний і недоконаний. Творення видових форм. Часи дієслова: минулий, теперішній, майбутній. Способи дієслова: дійсний, умовний, наказовий. Творення форм умовного та наказового способів дієслів. Словозміна дієслів I та II дієвідміни. Особові та числові форми дієслів (теперішнього та майбутнього часу й наказового способу). Родові та числові форми дієслів (минулого часу й умовного способу). Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього та майбутнього часу.

Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Активні та пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу. Відмінювання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Безособові форми на -но. -то.

Дієприслівник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприслівники доконаного й недоконаного виду, їх творення. Дієприслівниковий зворот.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати дієслова, особливі форми дієслова, безособові дієслова; визначати загальне значення дієслова, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, часи й способи дієслів, дієвідміни, особливості словозміни кожної дієвідміни; використовувати один час і спосіб у значенні іншого; основні способи творення дієслів, зокрема видових форм, форм майбутнього часу недоконаного виду, форм умовного та наказового способу дієслів; відрізнити правильні форми дієслів від помилкових.

Розпізнавати дієприкметники (зокрема відрізняти їх від дієприслівників), визначати їх загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, особливості творення, відмінювання; відрізняти правильні форми дієприкметників від помилкових; добирати й комунікативно доцільно використовувати дієприкметники та дієприкметникові звороти в мовленні. Особливості вживання активних дієприкметників у мовленні.

Розпізнавати дієприслівники, визначати їх загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, основні способи їх творення; відрізняти правильні форми дієприслівників від помилкових; правильно будувати речення з дієприслівниковими зворотами.

Морфологія. Прислівник.

Абітурієнт повинен знати:

Прислівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників: вищий і найвищий. Зміни приголосних при творенні прислівників вищого та найвищого ступенів. Правопис прислівників на -о, -в, утворених від прикметників і дієприкметників. Написання прислівників разом і через дефіс.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати прислівники, визначати їх загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль, розряди прислівників за значенням, ступені порівняння прислівників, основні способи творення прислівників; відрізняти правильні форми прислівників від помилкових; добирати й комунікативно доцільно використовувати прислівники в мовленні.

Морфологія. Службові частини мови.

Абітурієнт повинен знати:

Прийменник як службова частина мови. Групи прийменників за походженням: непохідні (первинні) й похідні (вторинні, утворені від інших слів). Групи прийменників за будовою: прості, складні й складені. Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника.

Сполучник як службова частина мови. Групи сполучників за значенням і синтаксичною роллю: сурядні (єднальні, протиставні, розділові) й підрядні (часові, причинкові, умовні, способу дії, мети, допустові, порівняльні,

з'ясувальні, наслідкові). Групи сполучників за вживанням (одиночні, парні, повторювані) та за будовою (прості, складні, складені).

Частка як службова частина мови. Групи часток за значенням і вживанням: формотворчі, словотворчі, модальні.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати прийменники, визначати їх морфологічні ознаки, групи прийменників за походженням і за будовою; правильно й комунікативно доцільно використовувати форми прийменників у мовленні.

Розпізнавати сполучники, визначати групи сполучників за значенням і синтаксичною роллю, за вживанням і будовою; правильно й комунікативно доцільно використовувати сполучники в мовленні.

Розпізнавати частки, визначати групи часток за значенням і вживанням; правильно й комунікативно доцільно використовувати частки в мовленні.

Морфологія. Вигук.

Абітурієнт повинен знати:

Вигук як частина мови. Групи вигуків за походженням: непохідні й похідні. Значення вигуків. Звуконаслідувальні слова.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати вигуки, визначати групи вигуків за походженням; правильно й комунікативно доцільно використовувати вигуки в мовленні.

Синтаксис. Словосполучення.

Абітурієнт повинен знати:

Завдання синтаксису. Словосполучення й речення як основні одиниці синтаксису. Підрядний і сурядний зв'язок між словами й частинами складного речення. Головне й залежне слово в словосполученні. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Словосполучення непоширені й поширені.

Абітурієнт повинен вміти:

Розрізнити словосполучення й речення, сурядний і підрядний зв'язок між словами й реченнями; визначати головне й залежне слово в підрядному

словосполученні; визначати поширені й непоширені слово сполучення, типи словосполучень за способами вираження головного слова.

Речення.

Абітурієнт повинен знати:

Речення як основна синтаксична одиниця. Граматична основа речення. Порядок слів у реченні. Види речень у сучасній українській мові: за метою висловлювання (розповідні, питальні й спонукальні); за емоційним забарвленням (окличні й неокличні); за будовою (прості й складні); за складом граматичної основи (двоскладні й односкладні); за наявністю чи відсутністю другорядних членів (непоширені й поширені); за наявністю необхідних членів речення (повні й неповні); за наявністю чи відсутністю ускладнювальних засобів (однорідних членів речення, вставних слів, словосполучень, речень, відокремлених членів речення, звертання).

Абітурієнт повинен вміти:

Розрізняти речення різних видів: за метою висловлювання, за емоційним забарвленням, за складом граматичної основи, за наявністю чи відсутністю другорядних членів, за наявністю необхідних членів речення, за будовою, за наявністю чи відсутністю однорідних членів речення, вставних слів, словосполучень, речень, відокремлених членів речення, звертання.

Просте двоскладне речення.

Абітурієнт повинен знати:

Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення. Особливості узгодження присудка з підметом. Способи вираження підмета. Типи присудків: простий і складений (іменний і дієслівний). Способи їх вираження.

Абітурієнт повинен вміти:

Визначати структуру простого двоскладного речення, способи вираження підмета й присудка (простого й складеного), особливості узгодження присудка з підметом. Уміти правильно й комунікативно доцільно використовувати прості речення.

Другорядні члени речення у двоскладному й односкладному реченні.

Абітурієнт повинен знати:

Означення узгоджене й неузгоджене. Прикладка як різновид означення. Додаток. Типи обставин за значенням. Способи вираження означень, додатків, обставин. Порівняльний зворот. Функції порівняльного звороту в реченні (обставина способу дії, присудок).

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати види другорядних членів та їх типи й різновиди, визначати способи вираження означень, додатків, обставин, роль порівняльного звороту; правильно й комунікативно доцільно використовувати виражальні можливості другорядних членів речення в мовленні.

Односкладні речення.

Абітурієнт повинен знати:

Граматична основа односкладного речення. Типи односкладних речень за способом вираження та значенням головного члена: односкладні речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові) та односкладні речення з головним членом у формі підмета (називні). Способи вираження головних членів односкладних речень. Розділові знаки в односкладному реченні.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати типи односкладних речень, визначати особливості кожного з типів; правильно й комунікативно доцільно використовувати виражальні можливості односкладних речень у власному мовленні.

Речення з однорідними членами.

Абітурієнт повинен знати:

Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Речення зі звертанням. Звертання непоширені й поширені. Речення зі вставними словами, словосполученнями, реченнями, їх значення. Речення з відокремленими членами. Відокремлені означення, прикладки — непоширені й поширені.

Відокремлені додатки, обставини. Відокремлені уточнювальні члени речення. Розділові знаки в реченні з однорідними членами.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати просте речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами, словосполученнями, реченнями, відокремленими членами (означеннями, прикладками, додатками, обставинами), зокрема уточнювальними, та правильно й комунікативно доцільно використовувати виражальні можливості таких речень у мовленні.

Складне речення.

Абітурієнт повинен знати:

Ознаки складного речення. Засоби зв'язку простих речень у складному:

- 1) інтонація й сполучники або сполучні слова;
- 2) інтонація.

Типи складних речень за способом зв'язку їх частин: сполучникові й безсполучникові. Сурядний і підрядний зв'язок між частинами складного речення.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати складні речення різних типів, визначати їх структуру, види й засоби зв'язку між простими реченнями. Добирати й конструювати складні речення, що оптимально відповідають конкретній комунікативній меті.

Складносурядне речення.

Абітурієнт повинен знати:

Єднальні, протиставні та розділові сполучники в складносурядному реченні. Сміслові зв'язки між частинами складносурядного речення. Розділові знаки в складносурядному реченні.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати складносурядні речення, визначати смислові зв'язки між частинами складносурядного речення; комунікативно доцільно використовувати його виражальні можливості в мовленні. 11

Складнопідрядне речення.

Абітурієнт повинен знати:

Складнопідрядне речення, його будова. Головне й підрядне речення. Підрядні сполучники й сполучні слова як засоби зв'язку у складнопідрядному

реченні. Основні види підрядних речень: означальні, з'ясувальні, обставинні (місця, часу, способу дії та ступеня, порівняльні, причини, наслідкові, мети, умовні, допустові). Складнопідрядні речення з кількома підрядними, їх типи за характером зв'язку між частинами:

- 1) складнопідрядні речення з послідовною підрядністю;
- 2) складнопідрядні речення з однорідною підрядністю;
- 3) складнопідрядні речення з неоднорідною підрядністю

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати складнопідрядні речення, визначати їх будову, зокрема складнопідрядних речень з кількома підрядними, уміти відобразити її в схемі складнопідрядного речення; визначати основні види підрядних речень, типи складнопідрядних речень за характером зв'язку між частинами. Правильно й комунікативно доцільно використовувати виражальні можливості складнопідрядних речень різних типів у процесі спілкування.

Безсполучникове складне речення.

Абітурієнт повинен знати:

Типи безсполучникових складних речень за характером смислових відношень між складовими частинами-реченнями:

- 1) з однорідними частинами-реченнями (рівноправними);
- 2) з неоднорідними частинами (пояснюваною і пояснювальною).

Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.

Абітурієнт повинен вміти:

Розпізнавати безсполучникові складні речення; визначати смислові відношення між їх частинами-реченнями (однорідними й неоднорідними), особливості інтонації безсполучникових складних речень. Правильно й комунікативно доцільно використовувати виражальні можливості безсполучникових складних речень у мовленні.

Складні речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку.

Абітурієнт повинен вміти:

Визначати структуру складних речень з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку; правильно й комунікативно доцільно використовувати виражальні можливості речень цього типу в мовленні.

Способи відтворення чужого мовлення.

Абітурієнт повинен знати:

Пряма й непряма мова. Речення з прямою мовою. Слова автора. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як різновид прямої мови. Діалог.

Абітурієнт повинен вміти:

Визначати в реченні з прямою мовою слова автора й пряму мову, речення з непрямою мовою; замінювати пряму мову непрямою; правильно й доцільно використовувати в тексті пряму мову й цитати.

IV КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ (ДИКТАНТ)

Вимоги оцінювання визначають загальні підходи до визначення рівні навчальних досягнень вступників з української мови та встановлюють відповідність між вимогами до знань, умінь і навичок вступників та показником оцінки в балах відповідно до рівнів навчальних досягнень з української мови.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;

- виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:

* у передачі, так званої, авторської пунктуації;

* повторювані помилки (помилка у тому самому слові, яке повторюється в диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою;

* однотипні (помилки на те саме правило), але в різних словах, вважаються різними помилками;

* розрізняють грубі й не грубі помилки. Зокрема, до не грубих відносять такі:

1) у винятках з усіх правил;

2) у написанні великої букви в складних власних назвах;

3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками;

4) у випадках, коли замість одного знака поставлений інший;

5) у випадках, що вимагають розрізнення не і ні (у сполученнях: не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...);

6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності;

7) в заміні українських букв російськими;

- п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюється до однієї помилки.

Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності, виокремлюють чотири рівні навчальних досягнень вступників: початковий, середній, достатній, високий. Кожний наступний рівень вимог включає вимоги до попереднього, а також додає нові.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень вступників	Кількість допущених помилок
Високий	12	Вступник виявляє глибокі знання норм української мови, досконало володіє культурою писемного мовлення.	-
	11	Вступник виявляє високі знання правил орфографії та пунктуації української мови, дотримується культури писемного мовлення.	1(не груба)
	10	Вступник володіє навичками автоматично грамотного письма, добре знає правила, їх особливості та закономірність.	1
Достатній	9	Вступник усвідомлює норми української мови, закріплені правилами орфографії і пунктуації, дотримується культури писемного мовлення.	1+1 (не груба)
	8	Вступник дотримується норм української літературної мови, виправляє допущені помилки орфографічного і пунктуаційного характеру.	3
	7	Вступник знає і практично використовує вивчені правила, знаходить і виправляє власні помилки, допускає недоліки в оформленні роботи (перекреслення, виправлення).	4

Середній	6	Робота характеризується недоліками орфографічного і пунктуаційного плану, вступник не дотримується вимог єдиного мовного режиму.	5-6
	5	Вступник виявляє слабкий рівень знань законів і правил української мови, не дотримується вимог культури письма.	7-8
	4	Вступник виявляє слабкий репродуктивний характер знань української мови, допускає помилки різного плану, робота неохайна.	9-10
Початковий	3	Вступник не виявляє в орфограмах і пунктограмах правил, закономірностей, специфіки української мови, слабо сприймає текст на слух, не дотримується культури письма.	11-12
	2	Вступник не пов'язує правил з орфограмами і пунктограмами, письмо бідне, неакуратне.	13-14
	1	Вступник дуже слабо сприймає текст на слух, не виправляє допущених помилок, мало усвідомлює основні правила граматики і пунктуації української мови.	15-16 і більше

V ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ДЛЯ АБІТУРІЄНТА

Готуючись до вступного диктанту з української мови, візьміть до уваги кілька порад.

Ретельно повторіть вивчені орфографічні й пунктуаційні правила та винятки з них, адже текст контрольного диктанту може містити будь-які орфограми і пунктограми, засвоєні вами в 9-му та попередніх класах.

Критично і вдумливо проаналізуйте орфографічні й пунктуаційні помилки, яких найчастіше припускалися у своїх письмових роботах протягом року. Поміркуйте, чим саме вони спричинені (можливо, неуважністю, а може, ви не знаєте відповідного правила чи плутаєте його з іншим тощо). Визначивши причину, легше запобігти помилці.

Перевіряючи диктант, зверніть особливу увагу на ті слова і розділові знаки, у написанні яких вагалися під час диктування.

Розчленовуйте орфографію та пунктуацію на частини. Визначте, що в кожній з них є основним. Орфограми, що пишуться за фонетичним принципом (*небо, ліс, зорі, ходити, маяк, сніг*), вимагають лише уважного слухання. Для написання таких орфограм тренуйте слух.

Пам'ятайте, що існують такі правила орфографії, які не збігаються з правилами орфоепії: чується [*стобойу*], а пишеться з *тобою*, відповідно: [*ми^елуйе^ас':а*] - *милується*, [*зустр'ічайуц' :а*] - *зустрічаються* тощо. Ці орфограми пишуться за морфологічним принципом. У таких випадках треба добре знати будову слова, словотвір, частини мови та їхні морфологічні ознаки, систему відмінювання й дієвідмінювання. До цих орфограм належать відмінкові форми змінних частин мови, дієслівні форми, правопис суфіксів і префіксів та ін.

Серед пунктограм можна виділити інтонаційні, структурні та змістові (сміслові). Найпростіше з інтонаційними: можна натренувати слух на окличну, питальну й розповідну інтонації та паузи. Відтак, якщо знати, якій інтонації, паузі який знак відповідає, то основний мінімум розділових знаків буде поставлено правильно.

Структурні пунктограми найскладніші. Щоб ними користуватися, треба добре знати синтаксичну будову речення, усі типи розділових знаків і основні правила їх розставляння.

Змістові (сміслові) пунктограми є спільними зі структурними, бо синтаксична будова речення відображає його зміст, є формою логічного наповнення. Однак один логічний зміст може мати кілька синтаксичних структур із різними розділовими знаками: *як приїду - зайду; після приїзду зайду; коли приїду, то зайду.*

Під час самостійної перевірки бажано подумки озвучувати написане. Це допоможе вам вчасно помітити допущені помилки.

IV ЗРАЗКИ ДИКТАНТІВ ДЛЯ ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ

Добро, життя, любов

Мамині очі. Мамині натружені руки назавжди вкарбувались у нашу пам'ять. У найтяжчі години скрути та радощів ми згадуємо наших матерів, подумки осягаємо їх нелегке життя, уявляємо риси обличчя й ті ж натружені, пошерхлі, зашкарублі, але завжди ласкаві руки.

Пісенний образ матері — живий храм, повен смутку, страждання і нездійснених, але вічних сподівань і надій.

Через пісню я знову та знову уявляю всі стежки, всі життєві дороги, пройдені моєю матір'ю... І знову стишуюся, стаю непорушним чи зацікавленим, коли зачую пісню над колискою. Цю легкокрилу, повну таємничої зваби, колискову пташу. З нею ми засинали і швидше виростали в снах. Той, хто не чув материнської пісні, зостався бідним на все життя.

Думаю про матір — то радість, то урочиста пам'ять, що завжди з нами. Вклоняючись вам, дорога нене, я славлю найвеличніше на землі — материнство. Матерям завжди сниться, уявляється, бачиться світла доля дітей. На дорогу вони дарують нам вишиваний рушник і хліб-сіль, чорним та червоним вишивають сорочки. На добро, на життя, на любов (М. Сингаївський; 160 сл.).

Місто Івано-Франківськ

На передкарпатській рівнині, де зустрічаються швидкі води Надвірнянської й Солотвинської Бистриць, розкинувся Івано-Франківськ — найбільший економічний і культурний центр на заході України. Виникнення міста датується 7 травня 1662 року, коли воно одержало магдебурзьке право.

Польський магнат андрій Потоцький, якого вважають засновником міста, дав йому назву на честь новонародженого сина Станіслава. а 1962 року, коли місто відзначало своє 300-річчя, одержало назву Івано-Франківськ на честь видатного письменника і громадського діяча, який багато разів тут бував.

Після розпаду австро-Угорщини в листопаді 1918 року у Львові була проголошена Західноукраїнська Народна Республіка. Протягом січня — травня 1919 року в місті працював законодавчий орган та уряд ЗУНР — Національна Рада і Генеральний секретаріат.

Населення Івано-Франківська складає 235 тисяч чоловік. Більшість жителів становлять українці (92 відсотки). Проживають також росіяни, поляки, білоруси, євреї та інші національності.

Івано-Франківськ є туристичними воротами до найкрасивіших місць відпочинку у Карпатах: Яремче і Косів, Ворохта і Верховина (З журналу; 162 сл.).

О. Довженко

Уляна стояла сама в скромній хатині тітки Антоніни й скидала з себе звичайний свій солдатський одяг — скинула шапку-вушанку, сіру шинель, гімнастюрку, спідницю, поскидала важкі грубі чоботи, до яких насилу була звикла. Потім, помившись холодною водою, вона почала вбиратись перед дзеркалом у давно забуте, здавалось, дівоче вбрання.

Тут невеличке дзеркальце відразу почало показувати Уляні такі зворушливі зміни й перетворення, що вона аж розхвилювалась, ледве стримуючи сльози.

«Чи й справді це я? Невже я? Як хороше! Як же це добре, що я така! Яке щастя, що не гнию в ямі, не нидію в рабстві. Що я жива й отака от! Ой!» — дивувалась Уляна, торкаючи легенько свої брови, обличчя, груди.

Вона побачила, що в неї гарна ніжна шия й плечі, що в її великих темних очах спалахують іскорки нерозтраченої ніжності й юного натхнення, що вся вона легка й струнка.

Вона дивувалась своїй вроді.

Перед дзеркалом у напівзруйнованій недогорілій хаті важкої солдатської шинелі воїна Великої Вітчизняної війни виникла, як таїнство, дівчина-наречена.

Материне шлюбне вбрання — біла сорочка, вишита великими червоними квітками, вишнева шовкова спідниця, теж у квітку,— все так хороше пахло домом і давниною безтурботного дитинства (О. Довженко, 180 слова).

VI СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зубков М. Збірник диктантів для вступників та абітурієнтів з української мови. – Харків: СПДФО Співак Т.К., 2007.
2. Зубков М. Українська мова. Універсальний довідник. – Харків: ВД «ШКОЛА», 2009.
3. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2007.
4. Плющ М.Я., Гринас Н.Я. Граматика української мови в таблицях: Навчальний посібник. – К.: Вища школа. -2004.
5. Українська мова: Підручник для 10-11 кл. з укр. та рос. мовами навчання/Беляєв О.М. та ін. – К.: Освіта, 2007.
6. Ющук І.П. Українська мова. Практикум з правопису української мови. – К.: Освіта, 2007.